

ACENTELİK SÖZLEŞMESİNİN ACENTENİN KUSURU SEBEBİYLE MÜVEKKİL TARAFINDAN FESHİ HALİNİN DENKLEŞTİRME TALEBİ BAKIMINDAN YENİDEN DÜŞÜNÜLMESİ^(*)

RECONSIDERATION OF THE CLIENT'S TERMINATION OF THE AGENCY AGREEMENT DUE TO THE AGENCY'S FAULT IN TERMINATION WITH REGARD TO THE GOODWILL INDEMNITY

Arş. Gör. Sümeyye ERKALAN COŞKUNSU^(**)

Öz

Acenteler, tacirin tek başına ulaşabileceğinden daha fazla müşteri çevresine ürettiği mal ve/veya hizmeti sunabilmesine imkân tanır. Acenteler kimi zaman doğrudan müvekkili adına sözleşme yaparken kimi zaman ise müvekkilinin sözleşme yapmasına aracı olurlar. Acentenin bu faaliyetleri sayesinde tacirler daha geniş bir müşteri çevresine hitap edecek ticari faaliyette bulunurlar. Artan bu müşteri çevresi, tacirin ticari işletmesine ekonomik değer kazandırır. Ne var ki acentelik sözleşmesinin sona ermesi halinde, sözleşmenin devamı sırasında acentenin müvekkil için yaptığı işlemler bakımından elde ettiği ücret hakkı artık son bulacak ve fakat müvekkile kazandırdığı müşteri çevresi sayesinde müvekkil menfaat elde etmeye devam edecektir. Kanun koyucu bu menfaatin bir karşılığı olarak acente lehine denkleştirme isteminde bulunabilmeyi düzenlemiştir. Ancak 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 122. maddesinin 3. fıkrasında, sözleşmenin acentenin kusuru sebebiyle müvekkil tarafından haklı sebeple feshi durumu için bir istisna getirilmiştir. Bu çalışmada; kanun koyucunun ilgili hükümde acentelik sözleşmesini sona erdiren hallerden birisi olarak öngördüğü "acentenin kusuru sebebiyle sözleşme müvekkil tarafından haklı sebeplerle feshedilmişse" hükmü üzerine değerlendirmelerde bulunulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Acente, Denkleştirme İstemi, Hakkaniyet, Müşteri Çevresi.

Abstract

Commercial agencies enable the merchant to offer its goods and/or services to a wider customer base than merchant could reach on his/her own. Sometimes agencies make a contract directly on behalf of their client, and sometimes they act as intermediaries for their client to make a contract. Thanks to these activities of the agency, merchants can engage in commercial activities that will appeal to a wider customer base. This increasing customer base adds economic value to the merchant's commercial enterprise. However, if the agency contract is terminated, the agency's right to remuneration for the transactions carried out on behalf of the client during the agency contract will cease, and the client will continue to benefit from the customer network he/she has gained for the client. The legislator has enabled goodwill indemnity in favor of the agency in return for this benefit. However, Article 122 of the Turkish Commercial Code provides an exception for the justified termination of the contract by the principal due to the agent's fault. In this study, an attempt has been made to evaluate the provision of "if the contract is terminated by the client for justified reasons due to the fault of the commercial agency", which the legislator has foreseen as one of the situations that terminate the commercial agency agreement in the relevant provision.

Keywords

Commercial Agency, Goodwill Indemnity, Equity, Customer Base.

^(*) (Araştırma Makalesi, Geliş Tarihi: 05.03.2024 / Kabul Tarihi: 16.12.2024).

^(**) Yozgat Bozok Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Ticaret Hukuku Anabilim Dalı, Araştırma Görevlisi, Yozgat - Türkiye, (E-posta: sumeyye.e.coskunsu@bozok.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-1490-4740).

Atıf/Citation: Erkanan Coşkunsu, Sümeyye (2024), "Acentelik Sözleşmesinin Acentenin Kusuru Sebebiyle Müvekkil Tarafından Feshi Halinin Denkleştirme Talebi Bakımından Yeniden Düşünülmesi", TFM, C: 10, S: 2, s. 215-229.

I. GİRİŞ

Günümüzde tacirin ticari faaliyeti kapsamında, kendi ulaşabildiği kitleden daha fazlasına mal ve hizmet sunabilmesi bakımından acentelerin önemi tartışmasızdır. Tacire ekonomik ve hukuki anlamda bağlı olmayan acenteler, tacir adına hukuki işlemler yapmakta veya tacirin hukuki işlemler yapması için sözleşmelere aracılık etmektedirler. Bu anlamda tacirin ticari faaliyetini birtakım külfetlere katlanmasına gerek olmaksızın, yalnızca acentelik sözleşmesi kapsamında doğan haklara ve sözleşmenin getirdiği yükümlülüklerle uygun hareket etmekle çok daha geniş bir kesime sunması sağlanmaktadır.

Acente, acentelik sözleşmesi kapsamında adına hukuki işlem yaptığı veya hukuki işlem yapılabilmesi için aracısı olduğu tacirin yeni müşteriler kazanmasına veya var olan müşterilerle olan ilişkilerini güçlendirmesine katkı sağlamaktadır. Bu yüzden acentenin, acentelik sözleşmesi ile müvekkili konumunda olan tacirin ticari faaliyetine ve dolayısıyla bu faaliyetler sonucunda elde edeceği ekonomik kazançta yaptığı olumlu etki göz ardı edilemez.

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu (TTK) acenteye, acentelik sözleşmesi kapsamında yapmakla yükümlü olduğu işlerin karşılığı olan ödemeler (ücret, avans, olağanüstü giderler ve faiz) yapılmasını öngörmektedir. Söz konusu ödemeler, acentenin sözleşme kapsamında aracılık etmesi veya bizzat müvekkil adına sözleşme yapması karşılığında yapılmaktadır. Ancak acentenin, acentelik sözleşmesi kapsamında yapılan bu ödemeler bakımından müvekkile yeni müşteri kazandırma ya da eski müşterilerle olan ilişkilerini güçlendirme gibi bir görevi bulunmamaktadır. Bu yüzden müşteri kazandırma, portföyü genişletme bakımından acentenin sarf ettiği gayretin ve emeğin karşılıksız kaldığı söylenebilecektir. Bu yüzden kanun koyucu, 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu (eTK) ile düzenlenmemiş olan ve fakat öğretide kabul edilen ve yargı uygulamasında yer verilen¹ denkleştirme istemini TTK'da da düzenlemiştir.

II. DENKLEŞTİRME İSTEMİNİN AMACI VE ÖNEMİ

Acenteler acentelik sözleşmesi kapsamında ya müvekkilleri adına sözleşme yapmakta (sözleşme yapan acente) ya da yapılacak olan sözleşmeye aracılık etmektedir (aracı acente). Acentenin yerine getirdiği bu edim karşılığında ücret isteme hakkı doğmaktadır². Ücrete hak kazandıran işlemler TTK m.113 hükmünde düzenlenmiştir. Buna göre acente, acentelik sözleşmesi kapsamında kendisine bırakılan bölge veya müşteri çevresiyle kendisi tarafından ya da bir başkası tarafından yapılan hukuki işlemler dolayısıyla ücret isteme hakkına sahiptir. Görüldüğü gibi ücret hakkı, acentelik sözleşmesi kapsamında aracılık edilen veya doğrudan acente tarafından ve fakat müvekkil adına yapılan hukuki işlemlerin bir karşı edimi olarak doğan bir haktır. Buradan hareketle, acentenin müvekkil ile arasındaki sözleşme ilişkisinin devamı sırasında müvekkiline kazandırdığı müşteri çevresi bakımından doğrudan bir karşılık elde etmediği açıktır.

Müşteri çevresi, esasen acentelik faaliyeti dolayısıyla müvekkile, müvekkilin işletmesine kazandırılan bir unsurdur. Müşteri çevresi, gerek öğretide³ gerekse yargı⁴ uygulamasında işletmelere itibar ka-

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Rauf Karasu, 'Türk Ticaret Kanunu ve Türk Ticaret Kanunu Tasarısına Göre Acentenin Denkleştirme Talebi', [2008] Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 57 (4) 238.

² Ayrıntılı bilgi için bkz. Ufuk Tekin, *Acentenin Ücret Hakkı* (Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Ankara 2018) 33; Özge Karagege, *Acentenin Ücret Hakkı* (Adalet Yayınları Ankara 2016) 104.

³ Ş. Mehmedali Bilgişin, *Ticaret Hukuku Prensipleri, Birinci Kitap: Ticaret ve Tüccar* (Ulus Kitabevi, Ankara, 1936) 222; Ergun Özsunay, *Ticari İşletmede Kiraçlık Hakkının Korunması, TTK m.11/2 Hakkında Bir Araştırma* (Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1962) 6; Yaşar Karayalçın, *Ticaret Hukuku, I. Giriş- Ticari İşletme*, (3. bs, Güzel İstanbul Matbaası Ankara 1968) 174- 175; Oya Akıncı 'Bir Malvarlığı veya Ticari İşletmenin Devrinin Hüküm ve Sonuçları' (Yüksek Lisans tezi Ankara Üniversitesi 1988) 54; Abuzer Kendigelen 'Ticari İşletme', İçinde: Mehmet Helvacı, Arslan Kaya, N. Füsün Nomer Ertan ve Hüseyin Ülgen (Editörler): *Ticari İşletme Hukuku* (5. bs Vedat Kitapçılık İstanbul 2015) 186; Mehmet Bahtiyar, Ali Ayli, Mehmet F. Şua ve Argun Karamanlioğlu: *Ticari İşletme Hukuku* (Beta, İstanbul, 2022) 30; Hüseyin Ülgen, Mehmet Helvacı, Arslan Kaya, Füsün Nomer Ertan: *Ticari İşletme Hukuku* (Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2022) 102; Reha Poroy ve Hamdi Yasaman: *Ticari İşletme Hukuku* (20. bs Seçkin Yayıncılık Ankara 2024) 59; Rıza Ayhan, Hayrettin Çağlar ve Mehmet Özdamar, *Ticari İşletme Hukuku*, (Yetkin Yayınları Ankara 2024) 123; Tamer Bozkurt: *Ticari İşletme Hukuku* (Yetkin Yayınları, Ankara, 2024) 49.

⁴ İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 14 HD 2018/1472 E, 2019/1598 K, 12.12.2019, Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi, s.e.t. 8 Mayıs 2024.

zandırıp, onları tanınır ve tercih edilebilir kılan ve bu sayede işletmenin ekonomik değerini artırmakla gayri maddi malvarlığı unsurları arasında kabul edilen bir malvarlığı unsuru olarak değerlendirilmektedir. Bu özelliği ile müşteri çevresinin Alman, İsviçre⁵ ve Fransız⁶ hukukunda olduğu gibi Türk hukukunda da işletmenin malvarlığı değerini önemli ölçüde artırdığı kabul edilmiştir. Müşteri çevresi, tıpkı ticari adlar ve marka gibi somut bir kazanç kalemi olarak ifade edilemese de ticari işletmenin, ekonomik değerini artırması dolayısıyla, gayri maddi malvarlığı unsurlarından biri olarak kabul edilmiştir (TTK m.11/3). Öyle ki bahsedilen bu gayri maddi malvarlığı unsurlarıyla birlikte ticari işletmenin bir bütün olarak hukuki işlemlere konu edilebilmesi hususu kanunda açıkça yer almıştır (TTK m.11/3).

Türkiye özellikle yabancı yatırımcılar için önemli bir pazar alanı arz etmektedir. Bu bağlamda yabancı tacirlerin genellikle Türkiye’de acenteler aracılığıyla çalışması ve bunun sonucunda ticari hayatın acenteler vasıtasıyla yapılan hukuki işlemler üzerinden ilerlediği örneklerin yoğunlaşması dolayısıyla Türk hukuku bakımından denkleştirme istemine ilişkin düzenlemelerin yapılması kaçınılmaz olmuştur⁷.

eTK döneminde uygulamada hakkaniyet gereği, sözleşmenin sona ermesi dolayısıyla acentenin yaşayacağı kaybın önlenmesi bakımından bir denkleştirmenin sağlanması gerektiği kabul edilmiştir⁸. Bu dönemde doğrudan bir kanunî dayanağı olmayan denkleştirme istemine dayanak olarak öğretide bazı yazarlar eTK m.133 ve 134 hükmünü göster-

miştir⁹. Buna karşın öğretilerdeki diğer görüş sahipleri bu konu hakkında kanun boşluğu olduğu yönünde kanaate vararak, hâkimin 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu’nun (TMK) 1. maddesi hükmü gereğince hukuk yaratma yoluna giderek denkleştirme bedelinin ödenmesinin yerinde olacağını ifade etmiştir¹⁰. Yargıtay ise bazı kararında eTK m.134 hükmünü geniş yorumlamış diğer bazı ise TMK m.1 uyarınca kanun boşluğunu doldurmak suretiyle somut olaydaki uyumsuzluğu sonuca bağlamıştır¹¹. Ancak eTK m.134/2 hükmü öngörülen belirli haller bakımından acenteye ödenecek tazminatı düzenlenmektedir. Acentenin sözleşmenin sona ermesi ile müvekkilinden talep ettiği denkleştirme ise bir tazminat olarak değerlendirilemeyecektir. Bu yüzden kanaatimizce bu madde hükmünün geniş yorumlanması suretiyle uyumsuzluğu çözmeye çalışılması yerinde bir uygulama olmayacaktır.

İfade edilenlerden de anlaşıldığı üzere işletmeye önemli bir malvarlığı unsuru kazandıran, işletmenin ekonomik kazanç elde etme kabiliyetini olumlu yönde etkileyen acentelerin bu çabalarının, acentelik sözleşmesinin sona ermesi ile karşılıksız kalacak olması gerek Yargıtay gerekse öğreti nezdinde hakkaniyete uygun bulunmamıştır.

III. DENKLEŞTİRME İSTEMİNİN HUKUKİ NİTELİĞİ

Acenteler, acentelik sözleşmesi ile müvekkilinin geniş ve farklı müşteri çevreleri ile ticari faaliyette bulunmalarını sağlar. Bu yüzden özellikle Türk hukuku bakımından farklı müşteri çevreleri ile ticari faaliyette bulunabilmenin şube açmak gibi diğer alternatif yollarına nazaran daha kolay olan acentelerle iş birliğidir¹². Bu iş birliği sayesinde müvekkil çoğu

⁵ Acentenin denkleştirme isteminin acentenin sözleşme devam ettiği sürece verdiği hizmetin bir karşılığı değil, müvekkilin acentelik faaliyeti sonucunda meydana gelen değer olan müşteri çevresinden özellikle ekonomik kazanç elde etmeye devam etmesinden kaynaklandığına dair bkz. İsviçre Federal Mahkemesi 29 Kasım 1977 tarihli (BGE 103 II 277) kararı, <http://relevancy.bger.ch/php/clir/http/index.php?highlight_docid=atf%3A%2F%2F103-II-277%3Ade&lang=de&type=show_document> s.e.t. 8 Mayıs 2024.

⁶ Jules Valery, ‘Maison de Commerce et Fonds de Commerce’ [1902] 16 Annales Dr Com & Indus Francais, Etranger & Int’l 209.

⁷ A. İpek Sarıöz Büyükalp, ‘Denkleştirme Talebinin Hukuki Niteliği ve Kanunlar İhtilafı Hukuku Bağlamında Değerlendirilmesi’, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi [2019] 2 (21) 528.

⁸ Özge Ayan, *Acentenin Denkleştirme Talep Etme Hakkı* (Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2008) 97.

⁹ Karayalçın, (n3) 535; Oğuz İmregün, *Ticaret Hukukunun Genel İlkeleri* (4. Bs. Filiz Kitabevi İstanbul 2004) 171; Bahtiyar ve diğerleri (n3) 303; Sabih Arkan *Ticari İşletme Hukuku* (30. Bs. Banka ve Ticaret Hukuku Araştırmaları Enstitüsü Ankara 2024) 217; Zehra Badak Aybar, ‘6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nda Denkleştirme İstemi’ [2013] İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 24 (2) 167.

¹⁰ Ercüment Erdem ‘Tek Satıcılık Sözleşmesinde Denkleştirme Talebi’, Bilgi Toplumunda Hukuk, Ünal Tekinalp’e Armağan [2003] 1, 106; Poroy ve Yasaman (n3) 318.

¹¹ Yargıtay 11 HD 2016/2791 E., 2017/6770 K, 30.11.2017 T, Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi, s.e.t. 8 Mayıs 2024.

¹² İrfan Akın ‘Acentenin Denkleştirme Hakkı ve Alman Hukukundaki Yeni Gelişmeler’, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi

zaman ulaştığı müşteri çevresi ile acentelik sözleşmesinin sona ermesinden sonra da ticari ilişkilerini sürdürmektedir. Böylelikle acente, sözleşme gereği yerine getirdiği yükümlülükler sonucunda müvekkile yalnızca somut iş bakımından kazanç sağlatacak, müvekkilin sözleşmenin sona ermesinden sonraki süreçte de irtibatla kalmaya devam edeceği bir kazanç kaynağı elde etmesinde önemli rol üstlenmiş olacaktır. Acentenin müvekkiline sağladığı bu kazanç bakımından öğreti ve yargı uygulaması hakkaniyetin belirleyici olduğu yönünde birleşmiş¹³, kanun koyucu da TTK m.122 hükmü ile denkleştirme istemi bakımından hakkaniyeti bir koşul olarak belirlemiştir.

Acentenin TTK m.122 kapsamında ileri sürebileceği denkleştirme isteminin hukuki niteliği, öğretide üzerinde görüş birliğine varılamayan bir konudur¹⁴. Öğretide denkleştirme istemini sosyal yardımlaşmaya¹⁵, bir malvarlığı zararının giderilmesi bakımından tazminata¹⁶, sebepsiz zenginleşmeye¹⁷ ve özel bir karşılık¹⁸ fikrine dayandıran değişik görüşler bulunmaktadır.

Acentenin denkleştirme istemini sosyal yardım anlayışı bağlamında değerlendiren görüşe göre acente ekonomik bakımdan müvekkiline nazaran daha güçsüz konumda olduğundan, acentelik sözleşmesinin sona ermesi halinde acentenin güçsüz durumunu daha elverişli hale getirmek amaçlanır. Öncelikle belirtmek gerekir ki acentenin gerek eTK döneminde gerekse TTK m.122 kapsamında denkleştirme isteminde bulunabilmesi bakımından ekonomik bakımdan müvekkilinden daha güçsüz konumda olması aranmaz. eTK döneminde kanuni bir kurum olmaması ve kimi zaman var olan hükümlerin geniş yorumlanması kimi zamansa kanun boşluğu doldurmak suretiyle denkleştirme istemine hükmedilmesi sebebiyle istemin hukuki niteliği anlamında yardım etme görüşü ifade edilmişse de TTK m.122 hükmü ile artık bu görüş anlamını yitirmiştir. Nitekim TTK m.122 gerekçesinde de açıkça söz konusu istemin bir yardım fikrine dayanmadığı ifade edilmiştir¹⁹.

Denkleştirme isteminin hukuki niteliğini açıklayan diğer bir görüş olan sebepsiz zenginleşme görüşü ise Türk borçlar hukukunun sebepsiz zenginleşmeye ilişkin şartları bakımından yerinde değildir. Zira sebepsiz zenginleşmeden bahsedilebilmesi için Türk Borçlar Kanunu (TBK) m.77 hükmünde "*haklı bir sebep olmaksızın bir başkasının malvarlığından veya emeğinden zenginleşmenin*" gerçekleşmesi gerektiği belirtilmiştir²⁰. Kanun koyucu sebepsiz zenginleşme dolayısıyla zenginleşenin geri ödeme yükümlülüğünün doğumu bakımından özellikle söz konusu zenginleşmenin *geçerli olmayan veya gerçekleşmemiş ya da sona ermiş bir sebebe dayanması* halini öngörmektedir (TBK m.77/2). "*Sona ermiş bir sebebe dayanma*" ifadesinden hareketle, acente tarafından müvekkiline kazandırılan müşteriler dolayısıyla elde edilen ekonomik faydanın, acentelik sözleşmesinin sona ermesiyle müvekkil bakımından süregelmeye, denkleştirme isteminin hukuki niteliğini belirlemek konusunda

Dergisi [2013] 3 (62) 614; Arslan Kaya, 'Acente', İçinde: Mehmet Helvacı, Abuzer Kendigelen, Arslan Kaya, N. Fusun Nomer Ertan ve Hüseyin Ülgen (Editörler) *Ticari İşletme Hukuku* (5. bs Vedat Kitapçılık İstanbul 2015) 772.

¹³ Bkz. Yargıtay 11 HD 1996/2084 E., 1996/4544 K., 10.06.1996 T, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, s.e.t. 13.12.2024; Ahmet Cemil Ünal, 'Acentenin Denkleştirme Talep Hakkı' Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi [2024] 1 (10) 5; Türk hukuku ve karşılaştırmalı hukuktaki görüşler için ayrıca bkz. Ayan (n7) 98.

¹⁴ Badak Aybar (n9) 170.

¹⁵ Haluk Tandoğan 'Tek Satıcılık Sözleşmesi' [1982] Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, 11 (4) 1.

¹⁶ Erdoğan Moroğlu *6102 sayılı TK Değerlendirme ve Öneriler* (8. bs On İki Levha Yayınları İstanbul 2016) 74.

¹⁷ Karl Sieg: *Rechnatur des Ausgleichsanspruchs des Versicherungsvertreeters und Folgerungen hieraus*, VersR 1964, 789 vd.'den aktaran: Karasu (n1) 288.

¹⁸ Ayan (n7) 103; Cemile Gökyayla *Demir Milletlerarası Özel Hukukta Tek Satıcılık Sözleşmeleri* (2. bs On İki Levha Yayınları İstanbul) 250; Pınar Altınok-Ormanci 'Tek Satıcılık Sözleşmesinde Müşteri Tazminatı İsviçre Federal Mahkemesinin 22 Mayıs 2008 Tarihli Kararı (ATF 134 III 497 vd.) Üzerine Düşünceler' Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (2009) 58 (3) 472; Karasu (n1) 288; Kaya, *Türk Ticaret Kanunu Şerhi, Birinci Kitap (Ticari İşletme) Yedinci Kısım (Acentelik)* (2. bs. Beta Basım İstanbul 2016) 246; Hümevra Yılmaz, *Acentenin Denkleştirme İstemi* (On İki Levha Yayınları İstanbul 2020), 36; Arkan (n6) 244.

¹⁹ Bkz. TTK m.122 gerekçesi: "... bu talep acentenin işletmeye yaptığı katkının karşılığı olduğundan acenteye yardım düşüncesine dayanmaz."

²⁰ Sebepsiz zenginleşmeden bahsedilebilmesi için gerekli şartlar bakımından ayrıca bkz. Fikret Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (24. bs Yetkin Yayıncılık Ankara 2019) 975; Rona Serozan, *Borçlar Hukuku Genel Bölüm: İfa, İfa Engelleri, Haksız Zenginleşme* (7. bs Filiz Kitabevi İstanbul 2019) 311; Kemal Oğuzman ve Turgut Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C. 2* (15. bs Vedat Kitapçılık İstanbul 2020) 332.

sebeatsız zenginleşme kurumunu akla getirmektedir. Ancak acentenin denkleştirme istemi bağlamında müvekkilin elde ettiği ekonomik fayda acentelik sözleşmesinden kaynaklanmaktadır²¹. Dolayısıyla hukuki dayanaktan yoksun bir zenginleşmeden bahsedilemeyen bu durumda sebeatsız zenginleşmeye dayalı bir istemden söz edilmesi mümkün değildir.

Öğretide denkleştirme isteminin bir tazminat olduğu ve hatta bu sebeple kanun koyucunun madde başlığında tercih ettiği “istem” ifadesinin “tazminat” olarak değiştirilmesi gerektiği yönünde görüş de bulunmaktadır²². Teknik olarak tazminattan bahsedebilmek için bir zararın olması gerekecektir. Kanunda geçen “denkleştirme istemi” ifadesinin denkleştirme tazminatı olması gerektiği yönündeki bu görüşe göre acentelik sözleşmesinin bitimiyle acentenin zarara uğradığı ve bu zararın karşılanması bakımından bir tazminat öngörüldüğü düşünülür. Ancak denkleştirme istemi bakımından bir zarar meydana gelmesi şartı aranmamaktadır. Denkleştirme istemini düzenleyen TTK m.122 hükmünde acentenin sözleşmenin sona ermesi dolayısıyla zarara uğradığı için denkleştirmenin talep edilebileceğine dair herhangi bir ifade bulunmamaktadır. Nitekim TTK'nın 122. maddesinin gerekçesinde bu durum “*talep klasik anlamda bir malvarlığı zararının giderilmesi olarak anlaşılamaz; ancak, öğretide buna rağmen talebin geniş anlamda zararın giderilmesine yöneldiği yaklaşımı benimsenir.*” şeklinde ifade edilmiştir. Belirtmek gerekir ki 6102 sayılı TTK'nın yürürlüğünden önce de uygulanmakta olan 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu (SK) m.23/16 hükmünde acentelik faaliyeti süresince müvekkile kazandırdığı müşteri portföyü dolayısıyla müvekkilin önemli menfaatler elde etmesi ve hakkaniyetin gerektirmesi durumu için sigorta acenteleri bakımından “tazminat” öngörülmektedir. Sigortacılık Kanununda öngörülen bu hüküm TTK m.122/3 hükmüyle benzer koşullarda acentenin denkleştirme talep edebileceğini düzenlemekle birlikte bu kanunda “tazminat” terimi kullanılmıştır. Ancak yukarıda da yer verildiği üzere, Sigortacılık Kanununa göre sonraki kanun olan TTK'nın m.122 hükmünün gerekçesinde bu “istem” kavramının “tazminat” kavramına tercih edilmesinin sebebi açıklanmıştır.

Acentelik sözleşmesinin sona ermesiyle birlikte ileri sürülebilecek olan denkleştirme isteminin; acentenin sözleşme süresince yaptığı ticari faaliyet sonucunda müvekkile kazandırdığı müşteri çevresi, müvekkilin piyasada tanınması ve müşteriler tarafından tercih edilebilir olması bakımından çabalarının bir “karşılığı” olduğu görüşü ise öğretideki hâkim görüştür²³. Bizim de katıldığımız bu görüş gerek yargı kararlarında²⁴ gerekse kanun koyucunun denkleştirme istemine ilişkin madde gerekçesinde²⁵ benimsenmektedir.

Temelinde hakkaniyetin yattığı, sözleşme sona erdikten sonra artık ücret hakkı da olmayan ve fakat müvekkili müşteri çevresi dolayısıyla menfaat elde etmeye devam eden acente, kaybettiği düşünülen kazancına karşılık olarak bir denkleştirme isteminde bulunabilecektir.

IV. DENKLEŞTİRME İSTEMİNDE BULUNABİLMENİN KOŞULLARI

Acentenin denkleştirme isteminde bulunabilmesinin koşulları, TTK m.122 hükmünde düzenlenmiştir. Denkleştirme isteminde bulunulabilmesi, söz konusu madde hükmünde yer alan koşulların²⁶ birlikte sağlanmasına bağlıdır²⁷.

²³ Ayan (n7) 103; Altınok- Ormancı (n14) 472; Karasu (n1) 288; Gökyayla Demir (n14) 250; Halil Akkanat ve Mesut Serdar Çekin ‘Denkleştirme Bedeli (Portföy Tazminatı) Önceden Ödenebilir mi?’ Prof. Dr. Hasan Erman’a Armağan (D&R İstanbul 2015) 29; Kaya (n16) 246; Ülgen ve diğerleri (n3) 570; Ayhan, Çağlar ve Özdamar (n3) 574; Arkan (n6) 244; Acentenin denkleştirme isteminin hukuki niteliği bakımından karşılık ve sosyal yardım görüşünü birlikte kabul edenler için bkz. Mehmet Koç, *Türk ve Avrupa Birliği Hukuku’nda Acentenin Denkleştirme İstemi* (Seçkin Yayıncılık Ankara 2020) 53; Ayan (n7) 99 vd.; Poroy ve Yasaman (n3) 318.

²⁴ Yargıtay HGK 2017/3138 E., 2021/1366 K, 09.11.2021 T, Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi, s.e.t. 1 Aralık 2024; İsviçre Federal Mahkemesi’nin 29 Mayıs 1984 tarihli (BGE 110 II 280) kararı, <https://www.bger.ch/ext/eurospider/live/de/php/clir/http/index.php?highlight_docid=atf%3A%2F%2F110-II-280%3Ade&lang=de&zoom=&type=show_document> s.e.t. 22 Mayıs 2024.

²⁵ Bu husus TTK m.122’nin madde gerekçesinde şu şekilde ifade edilmektedir: “... bu talep acentenin işletmeye yaptığı katkının karşılığı olduğundan...”

²⁶ Acentenin denkleştirme isteminde bulunabilmesi için aranan koşulların *olumlu koşullar* ve *olumsuz koşullar* olarak sınıflandırılması için bkz. Sevilay Uzunallı ‘Sözleşmeyi Fesheden Acentenin Denkleştirme İstemine Hak Kazanması’ Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi (2019) 1(5) 115.

²⁷ Abdülkadir Darı ‘Acentenin Denkleştirme Talep Hakkının Hesaplanması ve Yargıtay Kararı Değerlendirmesi’ Hasan Kalyoncu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi [2019]18 (9), 380; Bozkurt (n3) 528; Ayrıca bkz. TTK 122. madde Gerekçesi.

²¹ Ayan (n7) 105; Yılmaz (n14) 35.

²² Moroğlu (n12) 74.

A. ACENTELİK SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİ

Acentenin denkleştirme istemine ilişkin kanundaki şartlar dikkate alındığında denkleştirme isteminin acentelik sözleşmesinin sona ermesiyle ortaya çıkacak bir hukuki istem olduğu anlaşılmaktadır²⁸. Nitekim kanun koyucu elde edilmesi beklenen söz konusu menfaatin tespiti bakımından zamanı, acentelik sözleşmesinin sona ermesi şeklinde belirlemiştir (TTK m.122/1-(a)). Kanun koyucunun denkleştirme isteminin doğum anına ilişkin TTK'da yapmış olduğu bu tespitin bir benzeri de SK m.23/16 hükmünde bulunmaktadır.

Öğretide bu koşulun denkleştirme isteminin ileri sürülebilmesi için gerekli olan şekli şartlardan birisi olduğu da ifade edilmektedir²⁹. Bu yüzden denkleştirme isteminde bulunabilmesi bakımından ilk şart olarak acentelik sözleşmesini sona erdiren hallere bakılması gerekir.

1. Sözleşmede Öngörülen Sürenin Dolması

Acentelik sözleşmesinde sona erme bakımından bir süre öngörülmüşse bu sürenin sonunda, tarafların sözleşmeyi yenilemeye yönelik açık veya zımnı iradeleri yoksa, sözleşme sona erecektir³⁰.

2. Sözleşmenin İkale Yoluyla Sona Ermesi

Sözleşmenin taraflarının karşılıklı anlaşarak sözleşmeyi sona erdirmeye iradesiyle ortaya çıkan yeni sözleşme *ikale* (bozma) sözleşmesidir³¹. Bu sözleşme Türk borçlar hukukuna hâkim ilkelere birisi olan sözleşme özgürlüğü ilkesinin görünüm şekillerindedir³².

İkale ile sözleşmenin sona ermesi konusu, sona ermenin bu şekilde gerçekleşmesi durumunda denkleştirme isteminde bulunmayı etkileyip etkilemeyeceği hususu bakımından önemlidir. Öğretide bu konuda görüş birliği bulunmamaktadır. Öğretide bir görüş bu hususu, ikale ile sözleşmeyi sona erdiren tarafların, sözleşme dolayısıyla sahip oldukları

haklardan vazgeçtiği şeklinde yorumlamaktadır³³. Bu yüzden bu sona erme durumunda acentenin denkleştirme isteminde bulunamayacağı savunulur.

Diğer görüş ise acentenin ikale sözleşmesi ile sözleşmenin sona erdirilmesini istemesi halinde hakkaniyete göre denkleştirme isteminde bulunamayacağı şeklinde yorumlanması gerektiğini ifade etmektedir³⁴.

Üçüncü ve kanaatimizce de isabetli olan diğer görüş³⁵ ise denkleştirme isteminin, acentenin müvekkiline sağladığı müşteri çevresi dolayısıyla ortaya çıkması ve bu yüzden sözleşmenin tarafların karşılıklı anlaşmak suretiyle sona ermesinin bu gerçeği değiştirmeyeceğini ifade eder. Üstelik ikale bir feragat değil yalnızca bir sözleşmeyi sona erdirmeye üzerine iki tarafı olarak anlaşmaya varılmasından ibarettir³⁶.

3. Sözleşmenin Kendiliğinden Sona Ermesi

Acentelik sözleşmesinde taraflardan birinin ölümü, iflası veya ehliyetini kaybetmesi³⁷ halinde acentelik sözleşmesi kendiliğinden sona erecektir. Kanun koyucu bu sona erme halini TTK m.121/3 hükmünün TBK m.513 hükmüne yaptığı atıfla düzenlemiştir. TBK m.513 hükmünde geçen "*sözleşmeden veya işin niteliğinden aksi anlaşılmadıkça*" ifadesi dolayısıyla taraflardan birinin ölümü, iflası veya ehliyetini kaybetmesi halinde sözleşmenin sona ermeyeceğine ilişkin tarafların anlaşabileceği anlamı çıkmaktadır. Ancak belirtmek gerekir ki ölüm, iflas veya ehliyetin kaybı acente bakımından söz konusu ise işin niteliği gereği sözleşmenin devam edemeyeceğini, kendiliğinden sona ereceğini kabul etmek gerekir³⁸.

Taraflardan birinin tüzel kişi olması halinde, gerçek kişilere özgü olan ölüm hali kendisini, tüzel kişinin sicil kaydının terkin edilmesi şeklinde göste-

²⁸ Kaya (n16) 122; Koç (n19) 75.

²⁹ Karasu (n1) 289; Koç (n19) 75.

³⁰ Kaya (n16) 248.

³¹ Eren (n3) 1408.

³² Necip Kocayusufpaşaoğlu *Borçlar Hukuku Genel Bölüm, 1. Cilt* (Filiz Kitabevi İstanbul 2017) 505; Fahri Erdem Kaşak *Sözleşme Özgürlüğünün Sınırı Olarak Kanunun Emredici Hükümlerine Aykırılık* (On İki Levha Yayıncılık Ankara 2018) 54 vd.; Eren (n2) 1408.

³³ Ayan (n7) 153.

³⁴ Mustafa İsmail Kaya *Acentelik Hukuku* (2. bs Adalet Yayınevi Ankara 2022) 357.

³⁵ Yılmaz (n14) 93.

³⁶ Yılmaz (n14) 93.

³⁷ Ehliyetin kaybı sebebiyle sözleşmenin sona ermesi bakımından TTK m.121/3 hükmünde "*kısıtlanması*" TBK m.513/1 hükmünde ise "*ehliyetini kaybetmesi*" ifadeleri kullanılmaktadır. İki madde hükmü arasındaki ifade farklılıkları ve bu durumun öğretide yol açtığı görüş ayrılıkları için ayrıca bkz. Yılmaz (n14) 98 vd.

³⁸ Akın (n9) 618.

recektir³⁹. Dolayısıyla, tüzel kişi olan tarafın tasfiye sürecine girmiş olması durumunda sözleşmenin henüz kendiliğinden sona ermediğini kabul etmek gerekir⁴⁰.

Acentelik sözleşmesinin taraflarından birinin bir ticaret şirketi olması durumunda şirketin yapısal değişikliğe uğraması hali bakımından sözleşmenin kendiliğinden sona erip ermeyeceği hususu da sorulabilecektir. Yapısal değişiklikler olarak ifade edilen işlemlerden ilki birleşmedir. Birleşme, kanundaki ifadeyle “devralma şeklinde birleşme” veya “yeni kuruluş şeklinde birleşme” olarak iki farklı şekilde gerçekleştirilir (TTK m.136). Her iki halde de birleşen şirketler tasfiye sürecine girmeyecek, birleşen şirketlerin malvarlıklarının birleşme işlemi sonucu oluşan tüzel kişiliğe kendiliğinden ve külli halefiyet ilkesi uyarınca geçecektir⁴¹. Külli halefiyet ilkesi kanunda açıkça düzenlenen hallerde malvarlığı unsurlarının bir bütün halinde geçişini ifade eder ki TTK m.136 hükmünde “devralan şirket devreden şirketin malvarlığını bir bütün halinde devralır” denilerek bu ilkenin benimsendiği açıkça belirtilmiştir⁴². Diğer yapısal değişiklik hallerinden birisi olan bölünmede ise birleşmede olduğu gibi malvarlığı bütün halinde geçmeyip, intikal edeceği ortaklıklar için parçalara bölüneceğinden külli halefiyette bahsedilemeyecektir. Ancak külli halefiyet ilkelerine bağlı, külli halefiyetin parçalara ayrılmış bir şekli olarak “kısmi külli halefiyet” halinden bahsedilir⁴³. Yapısal değişiklik hallerinden sonuncusu olan tür değiştirmede ise yeni türe dönüşen ortaklık eskisinin devamıdır⁴⁴. Bu yüzden süreklilik ilkesinin geçerli olduğu tür değiştirme işlemi şirket tasfiyeye girmez ve tüm malvarlığı yeni şirkete devredilmiş olur. Hukuki ayniyet olarak da ifade edilen⁴⁵ bu du-

rumda külli halefiyet ilkesinde olduğu gibi, malvarlığının bütünüyle/ olduğu gibi devri söz konusu olduğundan, şirketin taraf olduğu acentelik sözleşmesinin bu yapısal değişiklikler dolayısıyla kendiliğinden sona ermeyeceği kabul edilmektedir⁴⁶.

4. Sözleşmenin Devri

Acentelik sözleşmesi TBK m.205 gereğince müvekkil, acente ve sözleşmeyi devralarak acentenin yerine sözleşmenin tarafı olacak olan üçüncü kişi arasında yapılan bir sözleşme ile devredilebilecektir. Böyle bir devrin gerçekleşmesi durumunda sözleşmeyi bir başkasına devreden acente ile müvekkil arasındaki acentelik sözleşmesi sona erer. Sözleşme, devralan ile müvekkil arasında hükümleri değişmeksizin devam eder⁴⁷.

TTK’da acentelik sözleşmesinin devrine ilişkin açık bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak Alman Ticaret Kanunu §89b hükmü ve Avrupa Birliği’nin 86/653 sayılı Direktifi’nin 18c maddesinde sözleşmenin devredilmesi halinde sözleşmeyi devreden acentenin denkleştirme isteminde bulunamayacağı düzenlenmiştir.

Türk hukukunda konuyla ilgili kanun hükmü bulunmadığından öğretilerde konu tartışılmaktadır. Hâkim görüş, sözleşmenin devri sonucunda acentenin denkleştirme isteminde bulunamayacağı yönündedir⁴⁸. Bu görüş acentelik sözleşmesinin devri karşılığında devredene ödenen ücret dolayısıyla denkleştirme isteminde bulunmayı gerektiren menfaatin karşılandığı fikrine dayanmaktadır. Ancak sözleşmede denklistirmeye ilişkin bir düzenlemenin bulunmaması ve denkleştirme istemi bakımından herhangi bir karşılığın alınmaması halinde hakkaniyet gereği sözleşmeyi devreden acentenin denkleştirme isteminde bulunabileceğini kabul edilmesi gerekir⁴⁹.

³⁹ Ayan (n7) 34; M. Kaya (n32) 346; Kaya (n16) 214; Yılmaz (n14) 97.

⁴⁰ Karasu (n1) 290; Akın (n9) 618.

⁴¹ Hamdi Yasaman ‘Şirketlerin Birleşme ve Bölünmeleri’ *Bilgi Toplumunda Hukuk, Ünal Tekinalp’e Armağan* (2003) I, 700; Elif Cemre Hazıroğlu ‘Yapısal Değişiklikler ve Kurucu Menfaatleri’ *Batider* (2016) 4(32) 185.

⁴² Ünal Tekinalp ‘Ticaret Ortaklıklarının Birleşmesi’, İçinde: Reha Poroy, Ünal Tekinalp ve Ersin Çamoğlu (Editörler) *Ortaklıklar Hukuku I* (15. bs. Vedat Kitapçılık İstanbul 2021) kn. 143a, 129.

⁴³ Tekinalp (n41) kn. 163b, 177.

⁴⁴ Tekinalp (n41) kn. 178, 191.

⁴⁵ Abuzer Kendigelen ve Necdet Uzel ‘Türk Ticaret Kanunu’na Göre Ticaret Şirketlerinde Tür Değiştirme- Genel Değerlendirme’ *Feyzi Necmettin Feyzioğlu’na Armağan* (On İki Levha Yayıncılık İstanbul 2020) 505.

⁴⁶ Ayan (n7) 35; Kaya (n16) 214; Yılmaz (n14) 98.

⁴⁷ Yılmaz (n14) 101; Nevin Meral ‘Türk Borçlar Kanunu ve Ole Lando İlkelerinde Sözleşmenin Devri’ *İnHFD* (2014) 1 (5) 331; Zeynep Bahadır ‘Sözleşmenin Devri ve Sözleşmeye Katılma’ *GÜHFD* (2013) 3(17) 4.

⁴⁸ Ayan (n7) 164; Karasu (n1) 306; Gökyayla Demir (n14) 282; Kaya (n16) 251.

⁴⁹ Akın (n9) 619.

5. Sözleşmenin Fesih Yoluyla Sona Ermesi

Acentelik sözleşmesinin sona ermesinin bir diğer sebebi de tarafların sözleşmeyi feshetmesidir. İhbar sürelerine uyularak yapılan olağan feshin yanı sıra haklı sebeplerin varlığı nedeniyle olağanüstü fesih yoluyla da sözleşme feshedilebilecektir (TTK m.121/1). Sözleşmenin olağan fesihle sona erdirilmesi bakımından üç aylık ihbar süresine uyulması gereklidir (TTK m.121/1). Kanunda acentelik sözleşmesinin olağan feshi için öngörülen ihbar için bir şekil şartı aranmadığından fesih ihbarı özel bir şekilde bağlı değildir. Ancak söz konusu ihbar, sözleşmenin taraflarının tacir olması halinde TTK m.18/3 hükmüne uygun şekilde yapılmalıdır⁵⁰. Nitekim kanunda (TTK m.102 vd.) acentenin gerçek veya tüzel kişi olması bakımından bir ayırım yapılmadığı gibi⁵¹ tacir olup olmadığı hususu da belirtilmemiştir. TTK'nın taciri tanımladığı m.12 vd. hükümleri, ticari işletmeyi anlatan m.11 hükmü ve acenteyi tanımlayan m.102 hükmü birlikte değerlendirildiğinde acentenin tacir olabileceği gibi esnaf olması ihtimalinin de bulunduğu anlaşılmaktadır⁵². Dolayısıyla somut olay bakımından gerekmesi halinde tacirler için öngörülen süreler dikkate alınmalıdır. Bununla birlikte, fesih ihbarının yapılmasını takip eden üç ay içinde acentelik sözleşmesi henüz sona ermediğinden⁵³ bu süre içerisinde tarafların sözleşmeden doğan yükümlülükleri devam edecektir.

Haklı bir sebebin olması durumunda taraflardan her biri sözleşmeyi derhal feshedebilecektir. Söz konusu "haklı sebep" kavramı derhal fesih için öngörülmüş en önemli şart olarak kabul edilmektedir⁵⁴. Burada bahsedilen haklı sebebin ne olduğu somut olay için ayrıca de-

ğerlendirilir. Ancak dürüstlük kuralı bağlamında sözleşmenin fesih beyanında bulunan taraf bakımından devam edilemez, sözleşme ilişkisinin sürdürülemez hale gelmesinin anlaşılması gerektiği söylenmelidir⁵⁵. Nitekim hizmet sözleşmeleri bakımından sözleşmenin derhal feshine dayanak teşkil edecek haklı sebep TBK m.435/2 hükmünde bu kapsamda ifade edilmektedir⁵⁶. Dolayısıyla acentenin sözleşmeyi derhal feshedebilmesi için TTK m.122/3 gereğince öne sürülen haklı sebebin, müvekkilin sözleşmenin devamına imkân vermeyen hareketlerinden kaynaklanması gerekir⁵⁷. Müvekkilin hareketlerinin haklı sebep teşkil edip etmediği konusu, dürüstlük kuralı ve hakkaniyet göz önünde bulundurulularak tespit edilebilecektir⁵⁸.

Müvekkilin sözleşmeyi derhal fesih hakkını kullanabilmesi ise iki koşulun birlikte var olmasıyla mümkündür. Buna göre acentenin kusuru sebebiyle sözleşmenin feshini haklı kılan bir durumdan bahsedilebiliyorsa, müvekkilin sözleşmeyi derhal feshi mümkündür⁵⁹. Buradaki ilk koşul acentenin kusurlu olması, diğeri ise bu kusurun sözleşmenin feshini haklı kılacak bir durum meydana getirmesidir. Dolayısıyla feshi gerektirecek her haklı sebebin denkleştirmeye engel olmayacağı söylenmelidir. Öyle ki bu husus Alman Ticaret Kanunu §89b/3- (1) hükmünde ifade edilmekle birlikte Alman mahkeme kararlarında da vurgulanmıştır⁶⁰. Kusur olgusunun varlığı durumunda doğal olarak ispat konusu gündeme gelecektir. Acentenin kusurlu davranışıyla sözleşmenin devamının mümkün olmayışı bakımından ispat yükü müvekkilde olacaktır⁶¹. Acentenin kusurlu olması sebebiyle sözleşmenin haklı sebeple feshi durumunda TTK m.122/3 gereğince acente denkleştirme isteminde bulunamayacaktır⁶². İlgili

⁵⁰ Öğretide bu koşulun geçerlilik şartı olduğu yönündeki görüşler için bkz. Abuzer Kendigelen *Yeni Türk Ticaret Kanunu Değişiklikleri Yenilikler ve İlk Tespitler* (3. bs On İki Levha Yayıncılık İstanbul 2016) 63; Nomer Ertan (Kaya, Ülgen, Helvacı), *Ticari İşletme*, 288-289. Söz konusu koşulun ispat koşulu olduğu yönündeki görüş için bkz. Fatih Bilgili ve Ertan Demirkapı *Ticaret Hukuku Bilgisi* (17. bs Dora Yayınevi Bursa 2020) 68; Arkan (n6) 170; Poroy ve Yasaman (n3) 315.

⁵¹ Arkan (n6) 241; Şaban Kayıhan *Ticari İşletme Hukuku* (7. Bs. Seçkin Yayıncılık Ankara 2021) 270; M. Kaya (n32) 2.

⁵² Ayrıntılı bilgi için bkz. M. Kaya (n32) 22; Ayrıca acentenin kural olarak tacir sıfatını haiz olduğuna ilişkin bkz. Kayıhan (n8) 44.

⁵³ Ayan (n7) 42; Rona Serozan *Sözleşmeden Dönme* (2. bs Vedat Kitapçılık İstanbul 2007) 117; Kaya (Nomer Ertan, Ülgen, Helvacı), *Ticari İşletme* (n3) 873.

⁵⁴ M. Kaya (n32) 333.

⁵⁵ Ülgen ve diğerleri (n3) 566; Arkan (n8) 241; Kaya (n16) 210; M. Kaya (n32) 333.

⁵⁶ Haklı sebep teşkil eden hallere örnek için ayrıca bkz. Arkan (n8) 241.

⁵⁷ Bozkurt (n3) 525.

⁵⁸ Kaya (n16) 249; Yılmaz (n14) 85.

⁵⁹ Erhan Kanışlı 'Türk Ticaret Kanunu'na Göre Acentenin Denkleştirme Talebi' [2014] *Legal Hukuk Dergisi* 138 (12) 117; Karasu (n1) 306; Yılmaz (n14) 87.

⁶⁰ Karasu (n1) 306.

⁶¹ Ayan (n7) 162; Yılmaz (n14) 87.

⁶² Burçak Yıldız 'Acentenin Denkleştirme İsteminde İlişkin Yargı Kararları Hakkında Bazı Değerlendirmeler' [2022] *İnHFD* 13 (2) 539; Söz konusu hükmün "kimsenin kusurlu davranışa dayanarak kendi lehine hak çıkaramayacağı" ilkesinden ileri geldiği

hükümle aynı doğrultuda olacak şekilde, SK m.23/16 hükmünde de acentelik sözleşmesinin acentenin kusurundan kaynaklanarak müvekkili tarafından sona erdirilmesi halinde denkleştirme isteminde bulunulmayacağı düzenlenmektedir.

B. ACENTENİN ÜCRET KAYBINA UĞRAMASI

Acentenin denkleştirme isteminde bulunabilmesi için aranan ikinci şart, acentenin müvekkiline kazandırdığı yeni müşterilerle müvekkilin yapacağı muhtemel olan sözleşmeler karşılığında, acentelik sözleşmesinin sona ermesi sebebiyle ücret alamayacak olmasıdır. TTK m.122/1-(b) hükmünde “... sözleşme ilişkisi devam etmiş olsaydı elde edeceği ücret isteme hakkını kaybediyorsa...” şeklinde, hükmün gerekçesinde ise “... işletmeye kazandırdığı “yeni” müşteriler dolayısıyla ücret alacak olmasıdır. Sözleşmenin sona ermesi nedeniyle acente bu ücretleri yitirir.” şeklinde ifade edilen koşul, 86/653 sayılı Avrupa Birliği Direktifi, İsviçre Borçlar Kanunu m.418u ve Alman Ticaret Kanunu §89b hükmünde⁶³ yer almamaktadır.

Kanaatimizce kanun koyucu tarafından aranan bu koşul işlevsel değildir. Zira acentelik sözleşmesinin devamı sırasında yapılmış olan sözleşmeler dolayısıyla acentenin ücret kaybindan bahsedilmesi kural olarak mümkün olmayacaktır. Bunun yanı sıra acentelik sözleşmesinin sona ermesi halinde de acentenin ücrette hak kazanacağı haller kanunda düzenlenmektedir (TTK m.113/3). Ancak kanunda belirlenen bu haktan önceden feragat edilmesi durumunda TTK m.122/1-(b) hükmünde yer alan bu koşulun gerçekleşmesinden bahsedilebilecektir⁶⁴. Kanaatimizce ayrıca belirtilmesinde yarar bulunmayan bu koşulun hakkaniyetin tespitinde ve değerlendirilmesinde rol oynayacak bir unsur olarak dikkate alınması daha yerinde olacaktır⁶⁵.

C. HAKKANİYET

Acentenin denkleştirme isteminin teorik temelini oluşturan bir unsur olarak hakkaniyet koşulu kanunda açıkça yer almaktadır (TTK m.122/1-(c)). Bu

anlamda hakkaniyet, denkleştirme isteminde bulunabilmek bakımından aranan diğer koşulların varlığı halinde dikkate alınabilecek olan, bunun yanı sıra diğer unsurların varlığını istemde bulunabilmek için işlevsel kılan bir koşuldur⁶⁶. Hakkaniyet acentelik sözleşmeleri bakımından, denkleştirme isteminde bulunabilmeyi mümkün kılanın yanı sıra, denkleştirme alacağının miktarının tespitinde de dikkate alınarak iki aşamada karşımıza çıkmaktadır⁶⁷. Ayrıca belirtmek gerekir ki TTK m.122/5 hükmünde de hakkaniyete gönderme yapılmaktadır. Ancak bu 5. fıkrada hakkaniyet unsuru, acentenin denkleştirme istemi için değil, söz konusu m.122 hükmünün “tek satıcılık ve benzeri diğer tekel hakkı veren sözleşme ilişkilerinin sona ermesi” durumunda da uygulanabilmesi bakımından ifade edilmiştir.

Hakkaniyet öğretide, denkleştirme bakımından bir “denetleme ölçütü” olarak nitelendirilmektedir⁶⁸. Bu denetleme kendisini, denkleştirme isteminde varlığı muhtemel olan çelişkileri önlemek bakımından gösterir⁶⁹.

Denkleştirme isteminin değerlendirilmesinde hâkime takdir yetkisi de tanıyan hakkaniyet kavramı soyut bir kavram olduğundan her bir somut olay bakımından ayrıca değerlendirilmelidir⁷⁰. Bu anlamda uygulamaya bakıldığında hâkimin hakkaniyet unsurunu hangi bağlamda değerlendirdiği hususu daha anlaşılır olabilecektir. Örneğin bir kararda karara konu uyumsuzluktaki acentelik sözleşmesinin 30 yıl devam etmiş olması sebebiyle sözleşme ilişkisinin uzunluğunun denkleştirme isteminin hakkaniyete uygunluğu bakımından olumlu anlamda değerlendirildiği görülmektedir⁷¹. Söz konusu karara konu uyumsuzluk hakkındaki ilk derece yargılaması sonu-

hakkında ayrıca bkz. Oruç Hami Şener: *Ticaret Hukukunun Genel İlkelerine İlişkin Emsal Yargıtay Kararlarının Değerlendirilmesi* (Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022), 345.

⁶³ Bahsi geçen koşul Alman Ticaret Kanunu'nda hakkaniyetin tespitinde dikkate alınır, bkz. Yılmaz (n14) 118.

⁶⁴ Yılmaz (n14) 119.

⁶⁵ Aynı yönde bkz. Kaya (n16) 260; Yılmaz (n14) 120.

⁶⁶ Ayan (n7) 91; Karasu (n1) 299; Akın (n9) 625; Kaya (n9) 374 vd.; Kaya (n16) 261; Yılmaz (n14) 123.

⁶⁷ M. Zahid Doğanay 'Acentelik ve Dağıtım Sözleşmelerinde Denkleştirme Alacağının Hesaplanması' [2021] SÜHFD, 29 (3) 2267; İdris Yılmaz *Denkleştirme İsteminde Hakkaniyet Koşulu ve Yargıtay Kararları Doğrultusunda İncelenmesi* (Seçkin Yayıncılık Ankara 2023) 59.

⁶⁸ Kaya (n16) 261; Yılmaz (n52) 58.

⁶⁹ Kaya (n16) 261.

⁷⁰ Bu yönde bkz. Yılmaz (n14) 123.

⁷¹ İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 13. Hukuk Dairesi 2020/821 E, 2021/174 K, 11.02.2021 T, <https://emsal.uyap.gov.tr/#> s.e.t. 21 Mayıs 2024.

cunda verilen karar her iki taraf vekillerince temyiz edilmiş ve Yargıtay ilgili Bölge Adliye Mahkemesi kararının bozulmasına hükmetmiştir⁷². Bu Yargıtay kararında mahkeme hakkaniyet unsuru bakımından denkleştirme isteminin sınırları belirlenirken acentelik sözleşmesi taraflarının risk paylaşımının, sözleşme süresinin, markanın ve/ veya unvanın acentelik faaliyeti üzerindeki etkisinin birlikte değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Kanunun madde gerekçesinde hakkaniyet ölçütü bakımından acentenin yeni müşteri kazandırmadaki gayreti özellikle vurgulanmaktadır⁷³. Öyle ki acentenin bu yönde bir gayretinin olması, tek başına denkleştirme bedeli ödenmesinin hakkaniyete uygun düşeceği hakkında yeterli görülmüştür⁷⁴. Ancak öğretide kanun koyucunun bu ifadeleri, hakkaniyetin denkleştirme isteminin somut olay bakımından takdir edilmesi ve bu istem bakımından hakkaniyetin düzenleyici ve çelişkileri önleyici işlevini kısıtla-dığı gerekçesiyle eleştirilmiştir⁷⁵.

D. ACENTENİN MÜVEKKİLİNE YENİ MÜŞTERİLER KAZANDIRMASI SONUCUNDA ÖNEMLİ MENFAAT ELDE EDİLMESİ

Dördüncü ve son koşul kendi içinde iki aşamalı olarak düşünülebilecektir. Bu koşulun gerçekleşmesi için öncelikle acentenin müvekkiline yeni müşteriler kazandırması gerekmektedir. Bunun yanı sıra, kazandırılan bu yeni müşteriler sayesinde müvekkilin “önemli menfaat” elde ettiğinden bahsedilebilmelidir.

Denkleştirme isteminde bulunulabilmesi bakımından müvekkil lehine önemli bir menfaatten bahsedilebilmesi, öncelikle acentenin müvekkiline yeni müşteri kazandırmasını gerekli kılar. Yeni müşteri kavramının içini doldurmadan önce müşteri kavramını anlamlandırmakta fayda vardır:

Müşteri, ticari faaliyette bulunan kimsenin en az bir kere ticari ilişkisi bulunan⁷⁶ ve bu anlamda ta-

cirin mal veya hizmet sunduğu kişidir⁷⁷. TTK m.122/1 bakımından aranan müşteri unsuru ise acentenin faaliyeti sonrasında müvekkile kazandırılmış olması koşuluyla kabul edilecektir. Üstelik tek bir sözleşme yapılan müşteri, eğer tekrar sözleşme yapması beklenmiyorsa denkleştirme istemi bakımından değerlendirilemeyecektir⁷⁸. Zira kanun koyucunun denkleştirme isteminde bulunulabilmesi için aradığı şartlardan belki de en önemlisi müşterilerin kazandırılması sayesinde tacirin önemli bir menfaat elde etmesidir (TTK m.122/1-(a)). Bahsi geçen önemli bir menfaatten kastın, kazandırılan müşteri ile ilerleyen zamanda müvekkilin yeniden sözleşme ilişkisine girmesi ihtimali dolayısıyla, müvekkilin işletmesinin ekonomik değerinin artması olduğu kabul edilmelidir.

Kanunda ifade edilen önemli menfaatin, işletmenin ekonomik değerinde meydana gelecek artış olarak anlaşılması sonucunda denkleştirme istemine esas müşterilerin yeni⁷⁹ ve sürekli⁸⁰ olması aranır⁸¹. Denkleştirme isteminde bulunabilmek için müvekkilin bu yeni ve sürekli müşterileri acentenin faaliyeti sonucunda kazanmış olması gerekir⁸². Belirtmek gerekir ki müvekkilin yeni bir müşteri kazanmış olmasında acenteden başka kişi veya unsurların⁸³ etkili olması halinde de acente kazandırılan bu müşteri dolayısıyla denkleştirme isteminde bulunabilecektir⁸⁴. Keza müvekkilin ticari işletme faaliyetini sürdürdüğü markasının halihazırda tanınmış bir marka olması durumu da yeni müşteri kazanılması hususunda acentenin olumlu etkisinden bahsedilebiliyor olması halinde denkleştirme isteminde bulunulmasına en-

⁷² Yargıtay 11. HD 2019/1475 E, 2020/1949 K, 24.02.2020 T, Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi, s.e.t. 8 Mayıs 2024.

⁷³ Benzer yönde ayrıca bkz. Ünal (n13) 14.

⁷⁴ Yılmaz (n52) 63.

⁷⁵ Yılmaz (n14) 123.

⁷⁶ Ayan (n7) 167.

⁷⁷ Sözlük anlamı için bkz. Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük, <<https://sozluk.gov.tr>> s.e.t. 17 Mayıs 2024; Ayrıca müşteriden kastedilenin nihai tüketici olduğu hakkında bkz. İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 12 HD 2018/418 E, 2018/1657 K, 20.12.2018 T, Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi, s.e.t. 8 Mayıs 2024.

⁷⁸ Karasu (n1) 293.

⁷⁹ Yıldız (n46) 541.

⁸⁰ “Sürekli müşteri” kavramı yerine “sadık müşteri” kavramı kullanımı için bkz. Akın (n9) 621.

⁸¹ Ayan (n7) 171; Kaya (n16) 253; Yılmaz (n14) 110; Koç (n19) 81.

⁸² Yılmaz (n14) 111.

⁸³ Öğretide bu duruma örnek olarak müvekkilin markasının veya tekel konumunda olmasının etkili olması gösterilmektedir (Ayan (n7) 172; Kaya (n16) 256; Yılmaz (n16) 111). Ayrıca bkz. TTK m.122 Gerekçesi: “... Güçlü, hatta tanınmış bir markanın da yeni müşterilerle buluşması için gayrete ihtiyaç vardır”.

⁸⁴ Karasu (n1) 293.

gel teşkil etmeyecektir⁸⁵. Ancak bu durum, denkleştirme istemine engel olmamakla birlikte, ödenecek denkleştirme bedelinin hesaplanması konusunda, hakkaniyet esası bağlamında dikkate alınacaktır⁸⁶.

Öğretide, denkleştirme isteminde bulunabilmek bakımından aranan “önemli menfaat” koşulunun farklı yorumlandığı görülmektedir. Bir görüş⁸⁷ aranan önemli menfaatin somut bir kazanç olduğunu savunurken, diğer bir görüş⁸⁸ ise her ne kadar kazanılan yeni müşteriler sayesinde somut bir kazanç elde edilebilecek ise de esas olarak menfaatin geniş yorumlanması gerektiğini savunur. Söz konusu menfaati geniş yorumlayanlar denkleştirme isteminde bulunabilmek bakımından, işletmenin bütün olarak değer kazanmasının da müvekkil için bir menfaat anlamına geldiğini ifade etmektedir⁸⁹. Kanatimizce bahsedilen bu son görüş TTK m.122/1 bağlamındaki menfaatten ne anlaşılması gerektiğine dair isabetli olmaktadır. Nitekim kanun koyucu TTK m.11/3 hükmünde müşteri çevresini ticari işletmelerin bir malvarlığı unsuru olarak saymış ve madde gerekçesinde bu durumu “... İkinci önemli unsur, işletmeye bağlı müşteri çevresini de kapsayan ve işletmenin, teker teker malvarlığı unsurlarının değerleri toplamını aşan değeri şeklinde anlaşılan işletme değeridir.” ifadesiyle şüpheye yer veremeyecek şekilde açıklamıştır. Bu yüzden denkleştirmeye esas kabul edilen menfaatten yalnızca müvekkilin ciro artışı anlaşılmalıdır. Müvekkile kazandırılan müşteri çevresinin işletmenin bütüne kattığı değer de denkleştirme istemi bağlamında menfaat olarak değerlendirilmelidir⁹⁰. Öyle ki öğretide müvekkilin cirosunun artmamış olması durumunda bile kazandırılan müşteriler sayesinde işletmenin olası zararında azalma yaşanması hali dahi menfaat olarak değerlendirilmektedir⁹¹. Bunun yanı sıra, bazı müşteriler diğerlerine göre ciroda daha fazla paya sahip olabilir. Dolayısıyla her müşteri (işlem) ‘önemli menfaat’ unsuru bakımından müvekkil üzerinde aynı etkiye sahip olmayacaktır⁹².

⁸⁵ Karasu (n1) 292; Kaya (n15) 268.

⁸⁶ Kaya (n16) 256; Yılmaz (n16) 111.

⁸⁷ Akın (n9) 622.

⁸⁸ M. Kaya (n32) 367; Yılmaz (n16) 113.

⁸⁹ Yılmaz (n16) 113.

⁹⁰ Kaya (n16) 257; Yılmaz (n16) 113; Ünal (n13) 13.

⁹¹ Yılmaz (n16) 113.

⁹² Ünal Ertabak *Portföy Tazminatı (Türk Ticaret Kanunu Madde 122) Üzerine Düşünceler* (Ertabak Yayıncılık İstanbul 2022) 153.

Denkleştirme istemi özünde kazandırılan müşteriler sayesinde ileride edinilmesi muhtemel menfaatlara ilişkin olduğundan, menfaatin sağlanması ihtimali de koşulun gerçekleştiği yönünde değerlendirilmelidir⁹³.

Bütün bunların yanında, acentenin müvekkiline kazandırdığı müşteri çevresinin zaman içinde kaymalar yaşayacağı, sabit kalmayacağı düşünülmeli ve denkleştirme isteminin hesaplanmasında dikkate alınmalıdır⁹⁴. Zira kazanılan müşteriler ile müvekkil arasındaki irtibat zamanla kesilebilecektir⁹⁵. Bu yüzden “müşterilerin kayma yüzdesi” belirlenir⁹⁶. Hayatın olağan akışı ile ticari hayatın gerektirdikleri dikkate alınarak Alman uygulamasında bunun yüzde yıllık %20 ile %25 arasında olacak şekilde belirlendiği görülmektedir⁹⁷.

V. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Acentenin, tacirin hedef kitleye sunmak istediği mal veya hizmeti kendi ulaşabildiğinden geniş bir çevreye ulaştırması bakımından önemli rolü bulunmaktadır. Yalnızca ulusal düzeydeki ticari faaliyetler değil, uluslararası alanda gerçekleştirilen ticari faaliyetlerde yabancı tacirlerin ülkemizdeki müşteri çevrelerine hitap edebilmeleri bakımından da acenteler dikkate değerdir. Bu anlamda acentelerin acentelik sözleşmesi dolayısıyla yerine getirdikleri sözleşme kapsamındaki yükümlülükleri sonucunda ücret ve diğer parasal haklar doğmakla birlikte, müvekkile kazandırılan yeni ve süreklilik arz eden müşteri çevresi dolayısıyla müvekkilin ayrıca bir menfaat elde ettiğinden bahsedilebilecektir. Öyle ki öğretilerdeki hâkim görüşe ve TTK m.122 hükmünün madde gerekçesine göre, müvekkil tacirin elde edeceği bu menfaatin karşılığı olarak nitelendirilen denkleştirme kurumu öngörülmüştür. Bu anlamda kanun koyucunun, acentelik faaliyeti vesilesiyle elde edilen müşteri çevresi ile kazanılan ekonomik değer karşılığı olarak nitelendirildiği denkleştirmenin, sözleşmenin sona ermesine bağlanan bir sonuç olduğu görülmektedir.

⁹³ Ayan (n7) 179; Karasu (n1) 296; Gökyayla Demir (n16) 269; Yılmaz (n16) 113.

⁹⁴ Yılmaz (n14) 114; Doğanay (n2) 2287.

⁹⁵ Ayan (n7) 181; Karasu (n1) 298; Gökyayla Demir (n16) 269; Kaya (n16) 369.

⁹⁶ Karasu (n1) 294.

⁹⁷ Ayan (n7) 181; Yılmaz (n16) 114.

Menfaat kavramı soyut bir kavram olmakla birlikte ilgili olduğu konu bakımından somutlaştırılıp anlamlandırılabilir. Bu çalışmada bu soyut kavram TTK m.122 ile acenteye tanınan denkleştirme isteminde bulunma hakkı ve bu hakkın kullanılabilmesinin bağlandığı koşullar dikkate alınarak anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Bu çalışma ile varılan sonucu ifade etmek gerekse: Acentenin denkleştirme istemi bağlamında; müvekkilin kazandığı yeni müşteriler sayesinde işletmesinin cirosunda artış olması, müvekkilin cirosunda artış olup olmadığından bağımsız olarak piyasadaki tanınırlığı ve tercih edilirliğinde görünür bir artış olması ile müvekkilin cirosunda bir artış olmaması -azalma yaşanması durumunda dahi- hallerinde; müvekkilin muhtemel zararının azaldığından bahsedileceğinden, müvekkilin önemli menfaat elde ettiğinin kabulü gerekecektir. Bu durumda, acentenin denkleştirme istemi bağlamında müvekkilin menfaati kavramının, işletme faaliyeti bakımından yaşanan olumlu kabul edilen hallerde işaret ettiği kabul edilmelidir.

Acentenin kusurunun varlığı ve bu kusur dolayısıyla acentelik sözleşmesinin müvekkil bakımından sürdürülemez hale gelmesi söz konusu olduğunda, sözleşmenin müvekkil tarafından haklı sebeple feshedilmesi mümkündür. Kanun koyucu bu feshin sonucunda TTK m.122/3 hükmüyle - bu hususu aynı madde hükmünün son cümlesinde yer alan hakkaniyet unsuruyla da ilişkilendirerek- acentenin denkleştirme isteminde bulunamayacağını öngörmüştür. Bu noktada bu hükmün, gayri maddi malvarlığı unsuru olan müşteri çevresinin önemi ve ticari işletmeye özgül malvarlığının bütününe etkisi bağlamında değerlendirilmesi gereği doğmuştur.

Kanunda belirtilen ve bir anlamda denetleme ölçütü olarak da ifade edilen hakkaniyet unsurunun m.122/3 hükmünde farklı bir açıdan yorumlandığı görülmektedir. Başka bir ifadeyle, acentenin hangi şartlarda denkleştirme istemine hak kazanacağı bağlamında değil hangi şartlarda bu haktan mahrum kalacağı yönünde bir hakkaniyet değerlendirmesi yapılmaktadır. Oysa kanaatimizce hakkaniyetin denkleştirme istemi bağlamında eski kanun döneminde gerek öğreti gerekse yargı çevreleri tarafından ifade edilmesi, acentenin müvekkilin işletmesine ve ticari hayatındaki kredisine kattığı olumlu değer

karşılıksız kalmasından kaynaklanmaktadır. Hakkaniyet unsuru, esasen acentenin müvekkilin işletmesine ve kendisine olumlu bir değer katıp katmadığı noktasında değerlendirilmelidir. Kanaatimizce TTK m.122/3 hükmüyle, acentelik sözleşmesi her ne sebeple sona erdirilmiş olursa olsun; acentenin müvekkilin işletmesine kazandırdığı müşteri çevresi, bu vesileyle müvekkile kazandırdığı markasal değer ve pazar payının hakkaniyete aykırı bir şekilde göz ardı edilmesine neden olunmaktadır. Bu durumda TTK ile kanuni dayanak bulan denkleştirme istemi, yaşanabilecek bazı durumlar bakımından işlevsiz bırakılmaktadır. Ne var ki acentenin maluliyeti sebebiyle acentelik faaliyetini sürdürememesi, acente ile müvekkil arasında şahsi birtakım anlaşmazlıkların meydana gelmesi gibi sebeplerle müvekkilin objektif olarak acentelik sözleşmesini devam ettiremeyeceği durumlar gibi sayılabilecek örneklerin yaşanması halinde dahi acentenin müvekkile ve onun işletmesine kattığı ekonomik değer ortadan kalkmamaktadır. Bu halde, denkleştirme isteminin gerekli olduğu yönündeki kanaati doğuran sebep göz ardı edilmiş olacaktır. Kanaatimizce "hakkaniyet gereği" acenteyi denkleştirme isteminden mahrum bırakmak; menfaat dengesini hakkaniyete aykırı bir şekilde, müvekkil tacir lehine bozmaktadır. Bu yüzden kanaatimizce -kanun koyucu TTK m.122/3 hükmünün gerekçesinde acentelik sözleşmesinin taraflarına aksini öngörme imkanı tanıdığını ifade etmiş olsa da- uyuşmazlığı çözmekle görevli hakime denkleştirme isteminin kabul edilip edilmeyeceğine dair takdir yetkisi tanınması şeklinde bir düzenleme yapılması, denkleştirme isteminin var oluşuna ve hakkaniyete uygun olacaktır.

KAYNAKÇA

- Akın İ, 'Acentenin Denkleştirme Hakkı ve Alman Hukukundaki Yeni Gelişmeler', Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi [2013] 3 (62) 613.
- Akıncı O, 'Bir Malvarlığı veya Ticari İşletmenin Devrinin Hüküm ve Sonuçları' (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi Ankara Üniversitesi 1988).
- Akkanat H ve Çekin MS, 'Denkleştirme Bedeli (Portföy Tazminatı) Önceden Ödenebilir mi?' Prof. Dr. Hasan Erman'a Armağan (D&R İstanbul 2015) 29.
- Altınok- Ormancı P, 'Tek Satıcılık Sözleşmesinde Müşteri Tazminatı İsviçre Federal Mahkemesinin 22 Mayıs 2008 Tarihli Kararı (ATF 134 III 497 vd.) Üzerine Düşünceler' Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (2009) 58 (3) 451.
- Arkan S, *Ticari İşletme Hukuku* (Banka ve Ticaret Hukuku Araştırmaları Enstitüsü 2024).
- Ayan Ö, *Acentenin Denkleştirme Talep Etme Hakkı* (Seçkin Yayıncılık Ankara 2008).
- Ayhan R, Özdamar M, Çağlar H, *Ticari İşletme Hukuku* (Yetkin Yayınevi Ankara 2024).
- Ayiter N, *Mamelek Kavramı Üzerinde İnceleme* (Sevinç Matbaası Ankara 1968).
- Badak Aybar Z, '6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda Denkleştirme İstemi' [2013] İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 24 (2) 167.
- Bahadır Z, 'Sözleşmenin Devri ve Sözleşmeye Katılma' GÜHFD (2013) 3 (17) 1.
- Bahtiyar M, Ayli A, Şua M F. ve Karamanlıoğlu A, *Ticari İşletme Hukuku* (Beta, İstanbul, 2022).
- Bilgili F, Demirkapı E *Ticaret Hukuku Bilgisi* (Dora Yayıncılık Bursa 2020).
- Bilgişin Ş M, *Ticaret Hukuku Prensipleri, Birinci Kitap: Ticaret ve Tüccar* (Ulus Kitabevi Ankara 1936).
- Bozkurt T, *Ticari İşletme Hukuku* (Yetkin Yayınları, Ankara, 2024).
- Darı A, 'Acentenin Denkleştirme Talep Hakkının Hesaplanması ve Yargıtay Kararı Değerlendirmesi' Hasan Kalyoncu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi [2019]18 (9), 373.
- Doğanay M Z, 'Acentelik ve Dağıtım Sözleşmelerinde Denkleştirme Alacağının Hesaplanması' [2021] SÜHFD, 29 (3) 2267.
- Eren F, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (Yetkin Yayınevi Ankara 2019).
- Ertabak Ü, *Portföy Tazminatı (Türk Ticaret Kanunu Madde 122) Üzerine Düşünceler*, (Ertabak Yayıncılık İstanbul 2022).
- Gökyayla Demir C, *Milletlerarası Özel Hukukta Tek Satıcılık Sözleşmeleri* (On İki Levha Yayıncılık İstanbul 2013).
- Hazıroğlu E C, 'Yapısal Değişiklikler ve Kurucu Menfaatleri' Batider (2016) 4(32) 173.
- Helvacı M, Kendigelen A, Kaya A, Nomer Ertan F N, Ülgen H, *Ticari İşletme Hukuku* (On İki Levha Yayıncılık İstanbul 2015).
- İmregün O, *Ticaret Hukukunun Genel İlkeleri* (Filiz Kitabevi İstanbul 2004).
- Kanışlı E 'Türk Ticaret Kanunu'na Göre Acentenin Denkleştirme Talebi' [2014] Legal Hukuk Dergisi 138 (12), 111.
- Karaege Ö, *Acentenin Ücret Hakkı* (Adalet Yayınevi Ankara 2024).
- Karasu R, 'Türk Ticaret Kanunu ve Türk Ticaret Kanunu Tasarısına Göre Acentenin Denkleştirme Talebi' [2008] Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 57 (4) 283.
- Karayalçın Y, *Ticaret Hukuku, I. Giriş- Ticari İşletme* (Güzel İstanbul Matbaası İstanbul 1968).
- Kaşak F E, *Sözleşme Özgürlüğünün Sınırı Olarak Kanunun Emredici Hükümlerine Aykırılık* (On İki Levha Yayıncılık İstanbul 2018).
- Kaya A, *Türk Ticaret Kanunu Şerhi, Birinci Kitap (Ticari İşletme) Yedinci Kısım (Acentelik)* (Beta Basım İstanbul 2016).
- Kaya Mİ, *Acentelik Hukuku* (2. Bs. Adalet Yayınevi Ankara 2022).
- Kayhan Ş, *Ticari İşletme Hukuku* (7. Bs. Seçkin Yayıncılık Ankara 2021).
- Kendigelen A, Uzel N 'Türk Ticaret Kanunu'na Göre Ticaret Şirketlerinde Tür Değiştirme- Genel Değerlendirme' Feyzi Necmettin Feyzioğlu'na Armağan (On İki Levha Yayıncılık İstanbul 2020).
- Kendigelen A, *Yeni Türk Ticaret Kanunu Değişiklikler Yenilikler ve İlk Tespitler* (On İki Levha Yayıncılık İstanbul 2016).
- Kocayusufoğlu N, *Borçlar Hukuku Genel Bölüm* (Filiz Kitabevi İstanbul 2017).
- Koç M, *Türk ve Avrupa Birliği Hukuku'nda Acentenin Denkleştirme İstemi* (Seçkin Yayıncılık Ankara 2020).
- Meral N, 'Türk Borçlar Kanunu ve Ole Lando İlkelerinde Sözleşmenin Devri' İnHFD (2014) 1(5) 327.
- Moroğlu E, *6102 sayılı Ticaret Kanunu Değerlendirme ve Öneriler* (On İki Levha Yayıncılık İstanbul 2016).

- Oğuzman K, Öz T. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (Vedat Kitapçılık İstanbul 2020).
- Özsunay E, *Ticari İşletmede Kiracılık Hakkının Korunması, TTK m.11/2 Hakkında Bir Araştırma* (Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Ankara 1962).
- Poroy R, Yasaman H, *Ticari İşletme Hukuku* (Seçkin Yayıncılık Ankara 2024).
- Poroy R, Tekinalp Ü, Çamoğlu E (Editörler) *Ortaklıklar Hukuku I* (15. Bs. Vedat Kitapçılık İstanbul 2021).
- Sarıöz Büyükalp A. İ, 'Denkleştirme Talebinin Hukuki Niteliği ve Kanunlar İhtilafı Hukuku Bağlamında Değerlendirilmesi', *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* [2019] 2 (21), 523.
- Serozan R, *Sözleşmeden Dönme* (Vedat Kitapçılık İstanbul 2007).
- Serozan R, *Borçlar Hukuku Genel Bölüm: İfa, İfa Engelleri, Haksız Zenginleşme* (Filiz Kitabevi İstanbul 2019).
- Şener O H, *Ticaret Hukukunun Genel İlkelerine İlişkin Emsal Yargıtay Kararlarının Değerlendirilmesi* (Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022).
- Tandoğan H, 'Tek Satıcılık Sözleşmesi' [1982] *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, 11 (4) 1.
- Tekin U, *Acentenin Ücret Hakkı* (Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Ankara 2018).
- Uzunallı S, 'Sözleşmeyi Fesheden Acentenin Denkleştirme İstemine Hak Kazanması' *Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi* (2019) 1(5) 115.
- Ülgen H, Helvacı M, Kaya A, Nomer Ertan F, *Ticari İşletme Hukuku* (Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2022).
- Ünal A C, 'Acentenin Denkleştirme Talep Hakkı' *Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* [2024] 1 (10) 4.
- Valery J, 'Maison de Commerce et Fonds de Commerce' [1902] 16 *Annales Dr Com & Indus Francais, Etranger & Int'l*.
- Yasaman 'Şirketlerin Birleşme ve Bölünmeleri' *Bilgi Toplumunda Hukuk, Ünal Tekinalp'e Armağan* (Beta İstanbul 2003) I.
- Yıldız B, 'Acentenin Denkleştirme İstemine İlişkin Yargı Kararları Hakkında Bazı Değerlendirmeler' [2022] *İn-HFD* 13 (2) 534.
- Yılmaz H, *Acentenin Denkleştirme İstemi* (On İki Levha Yayıncılık İstanbul 2020).
- Yılmaz İ, *Denkleştirme İsteminde Hakkaniyet Koşulu ve Yargıtay Kararları Doğrultusunda İncelenmesi* (Seçkin Yayıncılık Ankara 2023).

Etik Beyanı: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik kurallara uyulduğunu yazar beyan etmektedir. Aksi bir durumun tespiti halinde Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi (TFM) hiçbir sorumluluğu kabul etmemektedir. Sorumluluk, çalışmanın yazarına aittir.

Katkı Oranı Beyanı: Söz konusu çalışmanın hazırlanması ve yazımı aşamasında yazarın katkı oranı %100'dür.

Varsa Destek ve Teşekkür Beyanı: Yoktur.

Çatışma Beyanı: Yoktur.

Ethics Statement: *The author declares that ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In case of detection of a contrary situation, TFM does not have any responsibility and all responsibility belongs to the author of the study.*

Contributions Statement: *Author has contributed %100 into preparing and writing this study.*

Statement for Support and Appreciation If Any: *None.*

Statement for Conflict of Interest: *None.*